

ИТАЛО КАЛВИНО
НЕОЧАКВАНОТО
ЗАВРЪЩАНЕ НА БЕЛ ЕПОК

Превод от английски: Никола Захариев, 1990

chitanka.info

Отговор на анкета на тема „Ценности и митове в италианското общество през последното двадесетилетие 1940–1960 г.“ сп. „Темпи модерни“, бр. 6, юли — септември 1961 г.

Преди петнадесет години предвиждахме всичко, с изключение на едно — че светът ще навлезе в период на Бел Епок. А ето че сега сме вътре с двата крака: икономически „бум“, изобилие, всеки гледа собствения си интерес. Неукротимото идейно напрежение, което до вчера вдъхновяваше намеренията и действията (били те добри или лоши) на властници и интелектуалци, отстъпи място на по-компромисни и утилитарни начини на изразяване и действие. Всички, открито или тихомълком, са убедени, че това изобилие ще трае кой знае колко, даже нещо повече (и това е типично за всяка Бел Епок), че не ще свърши никога. Вярно е, че студената война още продължава, а тук-таме не спира да се пролива кръв, но прикрилите се на завет гледат на това като на градушка през слънчев юлски ден. Налице е и нарастващото неравенство между привилегированите и изостаналите страни, но картината на окъсани и изгладнели тълпи зад вратата на балната зала е неразделна част от класическата иконография на Бел Епок.

Това именно се промени в нас: не идеите и ценностите, които няма смисъл да сменяме (животът е толкова кратък и ако човек седне да сменя идеите си, ще накъса и малкото приемственост и смисъл на своето съществуване; по-добре е да се мисли винаги в една посока и ако тя е погрешна, все ще се намерят други, по-разумни, които рано или късно ще извлекат „полза“ от грешките ни); това е така, защото преди гледахме на живота като на нещо напрегнато, войнствено и трънливо, поле за упражняване правото на избор между добро и зло, за изпитване здравината на нервите, разума и демистифициращата ирония, докато сега гледаме на живота като на предвидим и успокоителен в общи линии спектакъл, на който бихме искали да се насладим във всичките му подробности, като на нещо удобно, добре обзаведено и трайно, сред което можем да даваме изблик на нашата

припряност, тревоги и ярост. Преди ни се струваше, че времето лети напористо, чувствувахме се спокойни, не мислехме никога за нашата индивидуална смърт, загрижени само за това каква част от световната история ще запълним плътно с пространството на нашите съществувания. Сега, когато ни се струва, че времето извън нас пулсира бавно, сме обзети от чувството на задъхване и лична неудовлетвореност, от мисълта за годините на младостта ни, преминали сякаш импровизирано, и за всичко онова, което можехме да направим, но не направихме и няма да направим.

Както вече казах, във всяка Бел Епок контрастът между промишлените и изостаналите страни се изостря, т.е. говори се много за колонии. Но докато първата Бел Епок бе кулминационната точка на европейската колониална експанзия, то днес втората Бел Епок отбелязва движение точно в обратна посока: с добро или със зло, европейските нации се оттеглят от колониите; в бившите колонии се формират нови нации; международната политика сякаш се удесетори по обем; многостранността на становищата на националните политики, която изглеждаше окончателно задушена от поляризацията на света в два противостоящи лагера, сега се възстановява на нивото на Третия свят, наследил раздробените колониални граници; започва отново дипломатическата игра, в която повече платно изтъкава онзи, който има повече прежда.

Подтиквани сякаш от сляпа биологична сила, намиращите се по-близо до европейския промишлен комплекс изостанали страни се борят с некрозата посредством масови миграции. Подобни широки и неконтролирани преселения на народи средиземноморските брегове не знаят от времето на средновековието: испанците се насочват към романска Швейцария, северноафриканските араби — към Прованс и Париж, калабрийците — към Лигурия, сицилианците — към северноиталианския индустриален триъгълник между Торино, Милано и езерото Люцерн, гърците — към Цюрих, турците — към Франкфурт и Мюнхен. И докато буржоазното понятие за нация от деветнадесетия век продължава да подхранва риториката на френските генерали и на италианските организатори на стогодишнини, през последните няколко десетилетия етнографската карта на Европа се промени из основи. Трудовата класа в почти всички големи градове е — физически и исторически — съвсем различна от предишната: говори, традиции,

начини на реагиране — всичко се мени от година на година. Европейското работническо движение, което възникна върху представата за равномерното нарастване и приемственост на промишления пролетариат, посред диалога си с него се намери изведнъж лице в лице със съвсем различни и неразбираеми събеседници.

Но онова, което се промени в работническото движение повече, отколкото идеите и ценностите, е отношението между кадри и маси, между ръководство и спонтанност (оттук и честите случаи на непредвидени избухвания на жизненост и борбеност), между воля и натура, между замисъл и очакване. И тук се наблюдава една „промяна на посоката“ преди всичко в перспективите, проявяваща се в различно „инвестиране“ на енергия в политическата и профсъюзната борба. Политически и профсъюзни кадри и активисти се връщат в производството: но тъй като фабриката им затваря вратата под носа, те предприемат лични стопански инициативи, обикновено успешни, тъй като са по-интелигентни и активни и с по-здрав разум от всички други, надарени са с онази човешка склонност да отдават всичко най-хубаво от себе си както при бедни и саможертви, така и при икономически „бум“. Отдръпването на работническите кадри от политическа дейност се различава от това на интелектуалците в следното: за работническия кадър да стане например дребен предприемач представлява естествено нагаждане към обстоятелствата, което обикновено не води до идейна криза, докато интелектуалецът смята за свой дълг да съпроводи с идейна криза и най-обикновеното социално или оперативно разместване.

Заражда се идеологическо становище, склонно да счита днешната икономическа експанзия на индустриална Европа като естествено и стабилно състояние и да мери всичко с метъра на това привилегировано положение. (Когато в ревизионистичната мисъл се усети това подразбиращо се отношение, ето че във всяко предложение, било то най-смислено, разумно и приемливо, се долавя, че нещо липсва: няма го чувството на онова терзание, каквото е мисленето сред един измъчен свят: единственото доказателство за правдивост, което признаваме на продукта на мисълта.)

Същевременно всяка Бел Епок е време на революционни крайности и на идеологически нихилизъм: отхвърлянето на

съществуващото охолство като илюзорно и несправедливо води до отхвърляне на всяко удоволствие и всяко благо, което можем да извлечем от него, макар и ограничено и временно; революционният аскетизъм престава да бъде възможна функционална необходимост, а се превръща в наслада от отказа и пуританизма като такъв, следователно става заинтересована страст, психосоматично обуславяне, което предопределя всеки избор и замъглява преценката (например онзи, който разсъждава „на китайски“, не бърка от гледна точка на абсолютната историческа логика, но трябва да кажем, че моралът на здравия човек се състои не в това той да запази на всяка цена собствената си нравствена чистота, а в това да побеждава сред заразите на практиката, като се стреми да постигне максимално целите си с минимум страдания и лишения, и да се подготви за движението напред в едно все още пълно с неизвестни бъдеще, наслаждавайки се на богатата и борейки се срещу злото).

Онази, другата Бел Епок, трая приблизително от 1870 до 1914 г. — горе-долу половин век. Хората не знаеха, че ги очаква Сараево; вярваха в танца „Егзелсиор“; и все пак всичко беше вече ясно. Ние знаем за Сараево и пресмятаме: да може някак и нашата Бел Епок да трае толкова или малко повече, предвид прогреса, та да отдалечим някак Сараево от татък възможната ни естествена смърт на дълголетници, пък ако може то да се отдалечи толкова, че да стане невероятно и за нашите деца и внуци; и ако можеше някак си да се премине направо — без пушка да пукне — от днешния разделен и отчужден свят към интегриран, универсален социалистически свят...

Но не би: по-лошото е винаги възможно. Не разполагаме с нищо, с което да предвидим дали днешното състояние на несигурно равновесие, разцвет и оптимизъм ще трае няколко часа, няколко месеца, няколко петилетки или пък петдесет години и повече. Сараево може да дойде всеки момент, още утре. Не знаем под каква форма ще се яви: дали като атомна война (но може би прекалено предвижданията и разгласявани неща не се сбъдват) или под формата на някое от старите неизкоренени чудовища, или пък под някакви нови форми, които не ще можем да различим.

Онова, което знаем, е, че като граждани на Бел Епок трябва да преживяваме с чувството, че тя е временна, и да се движим в нея непринудено и спокойно. Светът на изтреблението и заплахата, в който

израснахме до зряла възраст, е все още възможен, готов да се върне всеки момент, и ние всеки миг да влезем отново в ролите си на жертви и палачи, за които сме отдавна и до съвършенство подготвени. Ние сме все същите и в основата си нищо съществено около нас не се е променило: нито структурите, нито идеите, нито съвестите. Вярно, днес се чувствуваме особено привързани към външните признаци на удоволствието от индивидуалния живот, но когато тези признаци бяха незначителни, ги считахме за „ценности“ и се отказвахме да ги презираме като суета. Така както днес, сред еуфорията на това незаслужено изобилие, знаем, че не притежаваме нищо, че всичко е картонен замък, който може да се срути при първи полъх. Само едно нещо не може да ни бъде отнето: способността всеки път да си определяме начин за различаване на доброто от злото, да се възхищаваме на новите образи на света, да проектираме върху самите себе си състраданието и иронията на бъдещето.

---

[0] La Belle Epoque (фр.) — букв. „щастливото време“ — така се обозначава периодът от края на миналия и началото на нашия век, период на усилен индустриализация на Европа на базата на завладяването на колонии и пазари в Африка, Азия и Латинска Америка. През годините след Първата световна война придобива смисъл на „доброто старо време“. — Б.пр. ↑

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.